

EYÜP NEZİH ELDEM ŞEHİR MÜZESİ PROJESİ ÜZERİNE

Nejat ERALP

Sivas'ta doğdu. 1963 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli askeri okullarda tarih öğretmenliği yaptı. Askeri müzede çeşitli görevlerde bulundu. 1993'te askeri müzeden emekliye ayrıldı. Halen Mimar Sinan Üniversitesi'nde müzecilik dersleri vermekte ve vekâleten İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğü görevini sürdürmektedir.

Birçok dış ülkede müzecilik üzerine inceleme ve araştırmada bulundu. "Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılan Silahlar" adlı yayınlanmış bir eseri ile tarih ve müzecilik konularında çeşitli makaleleri bulunmaktadır.

Ülkemiz gerek doğanın verdiği zenginlikleri, gerek geçmişteki kültürlerden gelen arkeolojik kalıntıları ve en önemlisi bu topraklar üzerindeki 1100 yıllık kentsel yaşamın getirdiği kent tarihlerine ilişkin etnoğrafik ve folklorik zenginliği ile dünyanın sayılı şanslı ülkelerinden birisi. Ancak şans olarak nitelendirdiğimiz bu fırsatlar ve olanaklar topluluğunu dünya ulusları XVI. XVI. Yüzyıldan itibaren kendi toplumlarına, bireylerine ve en önemlisi gelecek kuşaklarına yansıtma çabası içerisine girip müzeler kurmuşlardır. Bazen kent soylu, bazen kent-toplumcu çoğu kez de ulusçu bir anlayışla kurulan bu müzeler günümüz evrensel kültürü içerisinde ön sıralarda yer almak için amansız ve sürekli, fakat sessiz yaşam, yaşatma ve korumaya yönelik bir çaba içerisine girmişlerdir.

Bizim ise gerçekten sahip olduğumuz bu şansımızı toplumumuz ve geleceğimiz adına çok da iyi değerlendirdiğimiz söylenemez. Türk Müzeciliğinin kuruluş tarihi olarak belirlediğimiz 1846 yılından günümüze 160 yılda 273 müze kurabildiğimiz düşünülürse (yılıda 1.75) konuya yaklaşımımız kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Ancak bu alanda son 25 yılda atılan adımlar, atılımlar yeni yasalar ve yasaların getirdiği belirleyici açılımlarla devlet dışında, bireylerin özel ve tüzel kişilerin, özellikle yerel yönetimlerin müze kurma ya da müzeler oluşturma konusundaki duyarlılıklarına bakarak toplumumuzun kültürel geleceği açısından ümit vericidir diyebiliriz.

Eyüpsultan Belediye Başkanlığının büyük bir özveri, gayret ve titizlikle on yıldır süregelen, kentsel ağırlıklı olmakla beraber toplumsal kültürümüze şüphesiz çok büyük katkılar sağlayan

Nezih Eldem ve grubu tarafından hazırlanan Eyüp Sultan Camisi Meydanı ve Yakın Çevresini Koruma Geliştirme Projesi'nden Plan. (Arredamento Dekorasyon 1994/6. sf.6)

"Tarihi-Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu" nun onuncu yıl davetiyesini alan davetli ve katılımcılar şu anda sunmakta olduğum "Eyüp Nezih Eldem Şehir Müzesi Projesi Üzerine" konu başlığını okuyunca kuvvetle tahmin ediyorum ki; başta Sayın Eyüpsultan Belediye Başkanımız ve Kültür Müdürümüz olmak üzere kurucu kurul üyeleri olarak bizlerin dokuz aydır yaşadığımız heyecan ve mutluluğu aynen paylaşmışlardır.

Şimdi izin verirseniz neden Eyüpsultan'da bir müze ve neden bu müzenin adı "Eyüp Nezih Eldem Müzesi" soruları üzerinde durmak istiyorum. Yukarıda da belirttiğim üzere on yıldır süregelen sempozyumlardan edindiğimiz bilgiler çerçevesinde tarihsel, sanatsal, kültürel olarak Türk-İslam İstanbul, Türk-İslam Kültür mirasının seçkin taşınmaz örneklerini barındırdığını biliyoruz. Ayrıca bunların dışında

Nezih Eldem

Eyüp meydanı açılış töreni
1972 İslam aleminin ikinci
kabesi Eyüp Sultan ve
Hizmetlerim. Dr. Fahri Atabey.
(1968-1973) Eyüp Beld. Arşivin-
den

Eyüpsultan'da doğmanın, yaşamanın, bu semte ait olmanın ve hatta dünyaya veda edildiğinde burada toprağa verilmenin ayrıcalık olarak algılandığı dönemler göz önüne alındığında, tamamen özgün bir demografik yapının oluştuğu söylenebilir. Gelenek, görenek, örf ve adetleri, temelde İstanbul'un diğer yöreleri ile örtüşse dahi bu yapının değişik formlarla bezenen zengin bir etnoğrafik malzemeye sahip olacağı da muhakkaktır. O halde taşınmaz kültür mirasının korunmaya çalışıldığı, taşınırın ise yangınlar, göçler ve yanlış algılanan modernleşme süreci içerisinde kaybolmaya yüz tuttuğu Eyüpsultan'da bu güne kadar neden bir müze oluşturulmamıştır?

Avrupa'da, Amerika'da ve hatta günde onlarca insanın açlıktan can verdiği Afrika'da, Eyüpsultan'ın sahip olduğu kültürel zenginliğin yüzde birine bile sahip olamayan yerleşim birimlerinde bir, bazen birden fazla müzeler varken Eyüpsultan'ın bir müzeye sahip olmaması gerçekten düşündürücüdür. Burada, yıllarca savunulan nokta, Eyüpsultan Camileri, hazireleri, mezarlıkları, anıtsal mezar taşları, külli-yeleri, çeşme ve şadırvanları ile zaten bir açık hava müzesidir düşüncesi egemendi. Ancak ne var ki bunların dışında kalan Eyüp oyuncakları, Eyüplü hanımların el emeği göz nuru işlemleri,

Eyüplü mermer ustasının avadanlıkları, Eyüplü hattatın tezhipli hat levhaları, Eyüp tekke ve zaviyelerinin malzemeleri, ressamların bugün birer belgesel nitelik taşıyan Eyüpsultanı betimleyen manzaraları, Eyüp seramikleri hep gözardı edilmiştir. Bu durum 1985-1987 Eyüp Merkezi Alan Düzenlenmesi projesini üstlenen Prof.Nezih ELDEM'in "Eyüp Müzesi" konusuna ciddi bir tasarı olarak yaklaşması, düşüncesini gerek Belediye Başkanlığı ve gerekse yakınları ile paylaşması ve bunu ikinci Eyüpsultan Sempozyumundaki konuşmasıyla gündeme taşınmasına kadar devam etmiştir.

Prof.Nezih ELDEM kim idi? Burada bu değerli insanın uzun uzadıya biyografisini vermekten çok sanatçı, mimar ve hümanist kişiliğinden kısaca bahsetmek istiyorum. Resim öğretmeni bir babanın oğlu. 12 yaşında babasının İstanbul'a tayini üzerine İstanbul'a gelir ve Çallı İbrahim, Şevket Dağ gibi ünlülerin üye oldukları "Güzel Sanatlar Birliği"ne girer ve birliğin en genç üyesi olur. Öyle ki o büyük usta Şevket Dağ resim malzemelerini bu genç yeteneğe vermekte tereddüt etmez. 1939 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık bölümüne giren Eldem burada ikinci bir mutluluk yaşar. Sedat Hakkı ile birlikte çalışmaya başlar. Bu çalışmalarını daha sonraları "Anam ağladı" diye tarif

Eyüp Belediyesi Nezih Eldem Şehir Müzesi dış görünümü. 2006. Eyüp Beld. Arşivinden

etse de "Kendimi tekkedeki bir dervişin müridi gibi gördüm. Bugün neye sahipsem onun sayesinde." sözleriyle bir alçak gönüllülük ve vefakârlıkla hatırlayacaktır. Mezuniyet ve arkasından yine büyük bir usta. Onu hocalığa davet eden Emin Onat. Emin Hocayı'da "Hoca olarak ne yaptımsa onun sayesinde" diye anacaktır. 1944'de İTÜ Taşkışla'da başlayan eğitimciliği 1954'de Doçent, 1962'de profesör olması ile emekli olduğu 1988 yılına kadar sürer. Eserleri genellikle modern mimariye yönelen, biçimsel kalıpların dışında kalan Nezih ELDEM projelerini en küçük detaylara kadar inerek hazırlayan, bilimsellikten ve mimari özgünlükten asla taviz vermeyecek kadar ısrarlı, inatçı ve hatta kavgacı kimliğinin yanı sıra, duygulu, özverili, parasal ve biçimsel yaşamın dışında, alçakgönüllü, insanlara ve özellikle çocuklara karşı aşırı bir duyarlılık taşıyan bir sanatçı, bir mimar ve bir bilim adamıdır.

Kendisinin anlattığı kadarıyla hayatı boyunca birçok projede imzası bulunan Nezih ELDEM için ayrıcalığı olan ve

önem verdiği üç önemli projesi vardı. Birincisi olmaz, imkansız denilmesine rağmen başarı ile uyguladığı İTÜ Maden Fakültesi "G" anfisi ve Taşkışla Binası'ndaki 109 no'lu Salon, ikincisi Türkiye çapındaki bir yarışmada birincilik

Üstte solda: Eyüp Kültür Merkezi
Üstte: Oyuncakçılar Çarşısı ve Karagöz Tiyatrosu
Solda: Aynalı Çarşı
Altta: Müzik ve Ağırhama Merkezi. (Arredamento Dekorasyon 1994/6. sf. 98)

kazanan eski Harb Okulu binasının modern ve çağdaş bir "Askeri Müze ve Kültür Sitesi"ne dönüştürülmesi, üçüncüsü ise "Eyüp Merkezi Alan Düzenlemesi" ve UNESCO Uluslararası Kampanyası çerçevesinde "Eyüp Merkezi Alan İyileştirme ve Yenileme Plânı ile Çevre Binalara İlişkin Pilot Projeler" idi.

Ben Prof Nezh ELDEM hocayı 1973-74 yıllarında atandığım Askeri Müze'de müze projelerinin uygulanması nedeni ile tamdim ve o yıllarda sevgi ve saygı ile başlayan dostluğumuz kendisini kaybettiğimiz 24 Ağustos 2005 tarihine kadar giderek yoğunlaşarak devam etti. Kendisinden müzeciliğin teknolojisi, mimarisi konularında çok şeyler öğrendim, dersler aldım. Rahmet ve minnetle anıyorum.

Hoca'yı toprağa verdiğimiz 26 Ağustos 2005 günü Eyüpsultan Camiinde kılınan cenaze namazını takiben, ilçesine ve halkına hizmeti kutsal bir ilke kabul eden Belediye Başkanı Sayın Ahmet GENÇ yaptığı veda konuşmasında acılı günün biraz olsun dindirici açıklaması-

MÜZESİ" adı verilecek idi. Hiç şüphesiz o gün, orada bu konuşmayı dinleyenler bir yanda bir değer kaybının üzüntüsünü, diğer yanda bir vefa duygusunun yüceliğini birlikte yaşamışlardır.

Belediye Başkanlığı çok kısa bir süre içerisinde ahde-vefa göstererek üyeleri belirlemiş ve bir kurucu kurul oluşturmuştur. Benim de aralarında bulunmaktan onur duyduğum ve Sayın Prof.Dr.Örcün BARIŞTA, Sayın İrfan ÇALIŞAN ve Sayın Gündegül PARLAR'ın katılımları ile oluşan kurul 29 Ağustos 2005 günü ilk toplantısını yaparak çalışmalarına başlamıştır. Bu çalışmalarda Müze Binası, müzenin amacı, kapsamı, malzeme kaynakları, malzemelerin temini, kuruluş aşamasında gerekli komisyonlar ağırlıklı olarak ele alınmıştır.

MÜZE BİNASI

Restorasyon ve yenileştirme çalışmaları tamamlanan eski Eyüpsultan Belediye Binasının müze olarak düzenlenmesi uygun görülmüştür. Bodrum kat, Zemin kat ve Birinci kat olmak üzere üç kattan oluşan binada kesin olmayan ilk belirlemelere göre; Bodrum katta müze deposu, konservasyon atölyesi, hizmetli ve güvenlik odaları ile diğer hizmet birimleri yer alacaktır. Zemin katta (Giriş Katı) Müze Müdür odası, Prof.Nezih ELDEM çalışma odası ve yapıya uygun seksiyonlar bulunacaktır. Birinci katta da yine binanın yapı özelliğine uygun olarak seksiyonlar düzenlenecektir.

MÜZENİN AMACI

Eyüp Nezh Eldem Müzesi; sahip olduğu tarihsel dokusu açısından taşınmaz kültür varlıkları ile mükemmel dizayn edilmiş bir açık hava müzesi görü-

Nezh Eldem'in bir eskizinde meydan için önerilen örtü sistemi. (Arredamento Dekorasyon 1994/6. sf. 101)

nı yaptı. Eyüpsultan'da bir müze kurulacak ve müzeye ilçeye yaptığı unutulmaz katkıların anısına 'NEZH ELDEM

Eyüp Belediyesi Nezih Eldem Şehir Müzesi, Eyüp Askerlik Şubesi olarak kullandığı yıllara ait bir fotoğraf ve belge (Anıtlar Kurulu)

nümünde olan Eyüpsultan'da; kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya olan taşınabilir kültür varlıklarını içeren kapsamlı bir koleksiyon oluşturmak, bunları toplamak, korumak ve sergilemek, bu özellikleri ile yerel, ulusal ve uluslararası kültüre çağdaş ve bilimsel müzeciliğin öngörüdüğü alanlarda hizmet amacını güder.

MÜZENİN KAPSAMI

Kurulması tasarlanan bu müze:

- a. ARKEOLOJİK MALZEMELER** - Eyüp kazılarında elde edilen seramik ve diğerlerini,
- b. ETNOGRAFİK MALZEMELER** - Yerel giysiler, takılar, yerel küçük atölye imalatları- oyuncaklar-çorap, para kesesi, kemer, sandık, seccade, kilim, resim, bezemeli tekstil ürünleri ve bunların çeşitlerini,
- c. DİNSEL NİTELİKLİ MALZEMELER** - Elbiseler, Tennure, kudüm, ney, zikir araçları, zikir tespihleri, tekke ve der-

gah malzemeleri, tekke sancakları, sancak alemleri, tekke hat levhaları, baston ve asalar, sikke, kavuk vs. başlıkları,

d. NÜMİZMATİK İLE İLGİLİ MALZEMELER - Paralar (madeni-kağıt) madalyalar, nişanlar, dinsel nitelikli takı ve madalyonları,

e. KİŞİSEL MALZEMELER - Eyüpsultan'da doğmuş ve yaşamış seçkin kişilere (devlet adamı, sanatkâr, ulema, din adamı, asker ve bilim adamı) ait nitelikli hatıra eşyaları,

f. TAŞ ESERLER - Halen Eyüpsultan'daki çeşitli toplanma merkezlerinde bulunan ve ait olduğu yer tespit edilemeyen kitabeler, ünük mezar taşları, çeşme aynaları, yalakları ve diğer taş eserleri,

g. TABLO-FOTOĞRAF-HAT-REPRODUKSİYON MALZEMELERİ- Eyüpsultan semtini betimleyen yağlıboya, sulu boya, karakalem ve diğer tekniklerle yapılmış tüm sanat eserleri, hat'lar,

Müze binasının eski hali Eyüp Belediyesi Arşivinden

her türlü reproduksiyonlar, evleri, kişileri, Eyüpsultan da sosyal yaşamı, törenleri, giyim kuşamı, kabir, hazire ve kabristanları belgeleyen fotoğraflar, albümler, ebruları ve ebru türlerini,

h. ARŞİV MALZEMELERİ - Eyüpsultan İlçesi ile ilgili her türlü plân, kroki etüt çizimleri, restorasyon projeleri, tapu senetleri, icazetnameler, hat meşkleri, fermanlar, beratlar, sofa tezkereleri, musiki notaları, tarihi yazışmalar vakfiyeleri,

i. KÜTÜPHANE MALZEMELERİ - Her türlü el yazmaları, nadide eserler, kitap ve dergi koleksiyonları ve diğerlerini kapsayacaktır.

MALZEME KAYNAKLARI

- Türk İslam Eserleri Müzesi, Arkeolojik malzemeler,

- İst. Türbeler Müdürlüğü - Etnografik ve diğer malzemeler

- Eyüpsultan da halen mevcut kurum ve kuruluşlar

- Özel kişiler-aile veya bireyler (Eyüpsultan'da halen yaşayan köklü aileler)

MALZEME ALIMI

- Bağış yolu ile alınma
- Satın alma yolu ile alınma
- Resmi kanallardan devir yolu ile alınma

Olarak gerçekleştirilecektir.

KURULUŞ AŞAMASINDA GEREKLİ KOMİSYONLAR

- Değer Takdir Komisyonu - Malzeme alımları için,
- Envanter Komisyonu

- Alman malzemelerin ana envanter di-yapozitif ve bilgisayar ortamında tespit çalışmaları için,

- Teknik Komisyon - Sirkülasyon, aydınlatma, sergileme elemanları, genel sergileme, malzemenin restorasyon, konservasyon ve depolanması için,

- İdari Komisyon - Müze yönetiminin tespiti, kadro düzenlenmesi, sosyal hizmetlerin verilmesi, güvenlik, yangın, hırsızlık ve sabotaja karşı koruma önlemleri için, kurulacaktır.

Bu komisyonlarda görev alacakların

Müze binasının eski hali. Eyüp Belediyesi Arşivinden

nitelik ve niceliklerinin tespiti komisyonların kurulması kararından sonra kurucu komite tarafından belirlenecektir.

Eski haritalarda müze yerleşimi gösteren kesit. Eyüp Beld. Arşivinden

Değerli katılımcılar,

Her şeyde olduğu gibi bir müzeyi kurmak düşünce ve bilgileri kağıt üzerine dökmekle çok kolay gibi görünebilir. Ancak özellikle bir müze oluşturmakta, kendi müzemizi ortaya çıkarmakta sayısız zorluk ve engellerle karşılaşma olasılığı yüksek ve sayısal açıdan sayılamıyacak kadar çoktur.

Bu müzenin kurulup ortaya çıkmasına kadar malzemelerin temini, seçimi, alımı, kayıtları, konservasyonları, gerekenlerin restorasyon işlemlerine alınması, sergileme elemanlarının (vitrinler, dolaplar vb.) temini, aydınlatma, ses yayın, ısı kontrolü gibi konularla bunlara ilişkin personel temini ve finans kaynakları yaratmak, aynı zamanda bütün bunları yasal ve bilimsel bir zeminde gerçekleştirebilmek sayılabileceğim güçlüklerin ancak bir bölümüdür.

Müzecilikte geçen uzun yıllarımın verdiği tecrübelerime dayanarak şunu belirtmeliyim ki bütün bu güçlükler, ister bireysel, ister toplumsal ve isterse kurumsal olarak ele alındığında;

- Kararlılıkla,
- Doğru düşünerek ve özverili çalışarak,
- Asla umutsuzluk duymadan sabırlı olarak,
- Eleştirilere karşı dirençli ve olumlu yaklaşarak, aşılacaktır. Eyüpsultan ilçesinin geçmiş tarihi, sanatı, kültürü, bugünkü sakinleri ve gelecek kuşakları bu hizmeti fazlasıyla hakediyor diye düşünüyorum.

Yaşayan geçmiş sevgimizle yaşamını sürdürür, gelecek ise ümitlerimizle filizlenir ve büyür.

KAYNAKÇA

- Birinci Müzecilik Sempozyumu bildirileri İstanbul - 1994

- İkinci Eyüpsultan Sempozyumu bildirileri İstanbul-1997

- Mimar -İst. - Mimar Kültürü Dergisi Prof.Dr.Necati İNCEOĞLU - Kendi dilinden Nezih ELDEM / İstanbul - 2005